

3. Новиков А. Українська драматургія межі XIX – XX століття і національний модернізм / А. Новиков // Українська мова і література в школі. – К., 2004. - № 7-8. – С. 58-62.
4. Українська релігійна драма кінця XIX – початку XX століття: проблематика, жанрово-стильова своєрідність: Монографічне дослідження. – Івано-Франківськ: Плай, 2001. – 143 с.
5. Украинка Леся. Новейшая общественная драма // Леся Украинка

Палига О.

Науковий керівник – асист. Наливайко М.Я.

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ У ТВОРЧОСТІ Б.ХАРЧУКА (ЗА РОМАНОМ «МЕЖІ І БЕЗМЕЖЖЯ»)

Фразеологізми здавна вважаються однією зі специфічних рис кожної мови. Вони набагато виразніше, ніж окремі слова, розподіляються в певних структурно - функціональних стилях, виявляючи свою належність до кожного з них, а також до сфери усного чи писемного мовлення, мають більш яскраве експресивне чи емоційне забарвлення [2, с.68].

Стаття є актуальною, оскільки фразеологізми у творчості Б. Харчука – це відображення мовного багатства, що потребує детального вивчення. Мета полягає в дослідженні семантико-функціональних особливостей фразеологізмів, їх текстотвірному потенціалу та ролі як значущих структурних елементів в художній мові твору «Межі і безмежжя» Б. Харчука.

У результаті наших наукових пошуків констатуємо, що Б. Харчук використав у романі «Межі і безмежжя» понад 200 фразеологічних виразів, за допомогою яких зумів створити неповторну картину життя і діяльності своїх героїв. Українська фразеологія надзвичайно багата та різноманітна. Дуже важко таке неоднорідне мовне явище вмістити в штучно вигадані рамки, але ми спробували умовно поділити весь зафіксований матеріал за найпоширенішою в лінгвістиці семантичною класифікацією, на фразеологічні

- зрощення: *взяти рисю „швидко бігти“, втіяти облизня „одержати відмову“, в ажурі „так як і повинно бути“, як засватаний „несміливий, сором'язливий, нерішучий“;*
- єдності: *продерти очі „пробудитися від сну, прокидатися“, язик на замок „замовкнути, перестати говорити“, носа не сунути „не втручатися в чий-небудь справи“, гладити по голові „хвалити, потурати; поблажливо ставитися до чий-небудь вчинків“;*
- сполучення: *узля злість „бути розгніваним, роздратованим, обуреним“, плекати надію „надіятися, сподіватися, палко мріяти про здійснення чогось“, дивитися скося „подивитися вороже, неприязно“ [3, с.293].*

Опрацювавши роман «Межі і безмежжя» Б. Харчука, ми дійшли висновку, що письменник найбільш чисельно використовує фразеологічні єдності на позначення способу дії людини, фізичного та емоційно-фізичного стану людини, розумової та мовленнєвої діяльності: *почувати себе дідом „відчувати себе старим, немічним“, піднімати на глум „насміхатися, кепкувати з чого-небудь“, їсти себе „створювати нестерпні, несприятливі умови для себе“, сидіти на гострому „нервувати, хвилюватися“ [5, с.748].*

Неперевіреними є стійкі одиниці на позначення зовнішності людини, її позитивних та негативних дій, властивостей: *око на око „зустрітися, опинитися, поговорити та ін. один з одним, удвох, віч-на-віч“, зарубати на носі „добре, надовго запам'ятати“, не бачити як своїх вух „ніколи не мати чого-небудь, не здійснити чогось“.* Всі досліджені фразеологізми у творі яскраво виконують свою найважливішу функцію – емоційно-експресивну, виражають емоційне ставлення мовця до дійсності. Зазначимо, що автор використав як загальнонародні надбання, так і свої вирази, які сприяють глибшому розкриттю характерів літературних героїв. Фразеологізми, виявлені у творі Б. Харчука, можуть активно поповнювати лексико-фразеологічний запас кожного з читачів [6, с. 244].

Врахувавши такі фактори як характер фразеологічного значення фраземи, морфологічні властивості граматично стрижневого компонента, синтаксичні властивості фразем ми виділили такі лексико-граматичні розряди фразеологізмів:

1. Іменникові: *тайна вечеря, незаміниме цабє.* Іменникові фразеологічні одиниці найчастіше виконують функцію підмета, додатка, іменної частини присудка: *Дома на неї чекала родинна тайна вечеря.* Батько зібрав усіх. За столом сиділа терентієва малеча. Софія ввійшла і здогадалася: радяться, як ставити хату [7, с.419]; *Вона розгадала його,*

самовпевненого неука, який торохкотів, що його не відпускає райвно (*незаміниме цабе*) перейти у Львів на стаціонар університету, але тієї осені він розв'яжеться [7, с. 495].

2. Прикметникові відрізняються від слів-прикметників тим, що позначають не ознаку взагалі, а ознаку стосовно людини: *наче опущена у воду, битий вовк*. Вони виконують в реченні функцію неузгодженого означення або іменної частини складеного присудка: Тодорка скинула із голови велику хустку, стала, чорнява, непокірна, а Гафія *наче опущена у воду* [7, с. 425]; Цимбалюк пояснював товарищі, що поки в цьому колгоспі голови нема, Гайдучок керував нічого, *битий вовк*, але зарвався, сам себе з'їв [7, с. 531].

3. Дієслівні становлять найчисленнішу групу. Вони позначають дії і процеси, спричинені переважно людиною: *кавкнути в болоті, вводити в курс діла, впасти на коліна, висовувати носа*.

У реченні дієслівні фразеологічні одиниці виконують звичайну функцію присудка: Бережеш себе?.. Так і *кавкнеш в болоті!* [7, с. 495]; Хотілося цілуватися самій, а не щоб її, хотілося відчувати чийсь силу, а не свою, хотілося любити, бути безсилою, *впасти* перед кимось *на коліна* і заплакати від щастя [7, с. 439]; Барило зарікався *висовувати* на поля *носа*. Все одно тягнуло. Він вкопувався у ріллю і стовбичив: не чоловік, а корч [7, с. 516].

4. Прислівникові: *під носом, на душі*. Виконують у реченні функцію обставин: – Не страшно, – буркнув шофер. – Село *під носом* [7, с. 385]; Великий і тяжкий гріх у нас *на душі*. Гріх на весь рід, мамо [7, с. 411].

5. Вигуківі виражають експресивно-вольові реакції мовця – це емоції, волевиявлення, побажання, прохання, накази, заборони: *відповідати головою*. Ви і Гайдучок *відповідаєте головами* за все! – у руках першого секретаря тремтів аркушик зведень по дунайському колгоспові [7, с. 384].

У ході дослідження, ми переконалися у великому впливі фразеологізмів на читачів, оскільки з кожним новим вживанням їх дія посилюється. Проаналізувавши морфологічні розряди фразем, виявили, що домінуючими є дієслівні фразеологізми, що позначають дії і процеси, спричинені переважно людиною і в реченні виконують роль присудка.

У романі «Межі і безмежжя» Б. Харчука проявляють свій глибокий зміст метафоричні та метонімічні фразеологічні одиниці. Метафоричні фразеологічні одиниці у творі функціонують завдяки перенесенню знака за подібністю зорових, слухових, кольорових і подібних ознак, на основі найрізноманітніших вражень за внутрішнім зв'язком: *бровою новести, впасти у вічі, попастися на гарячому, тити кров, ткнути носом, різати очі, на душі відлягло, бігти з усіх ніг, туману напускати, серед білого дня, попасти на гачок*[5, с.748].

Ми виділили декілька асоціативних ліній, за якими розподіляються метонімічні фразеологічні одиниці [1, с.107-108]:

1. Час – його виміри через характеристичні денотати: *губити лік часу*; В Ярининих речах минуле й нове так зросталося, що вона *губила лік часу*, і давнє оберталось для неї теперішнім [7,с.398], *плекати надію*; Тепер вона *плекала* останню *надію*: підуть внуки у сина чи в доньки, син чи донька покличуть няньчити внуків, і вона спочине [7,с.478]. Абстрактне поняття «ніколи» метонімічно конкретизується діями, подіями, що вказують на ознаку неможливості їх у житті: *порости травою*; Гафія тепер ні про що не згадувала, навіть про Степана, який *поріс травою* на нічийній землі: мала про що думати [7,с.528].

2. Простір – його реально-побутові виміри; представлення тим, що в ньому відбувається, чим він визначається: *око на око*; І в них була розмова – *око на око*.

– Записався в комунію? – спитав батько.

Тиміш не спантелився, кивнув головою.

– Ви ж самі колись колгосп закладали... [7,с.376], *одна нога тут, а друга там*;

– А чого кличуть?

–Хто його знає? Передали по телефону. Голова мене відразу й послав. Кажуть, іди, Маланко, щоб *одна нога тут, а друга там* [7, с. 381-382].

3. Дія, стан – його просторові деталі, вплетені за дотичністю: *не знаходити для себе місця*; Вона *не знаходила для себе місця*: втікала від людей, від самої себе [7, с. 482], *сидіти на возі*; В одній його руці правління, в другій парторганізація. Він (Гайдучок) *сидить* собі *на возі* економіки [7, с. 493]

Отже, зазначимо, що твір Бориса Харчука є багатим матеріалом для подальших наукових досліджень у галузі фразеології, оскільки дає можливість пізнати творчу манеру письменника, спостерегти майстерність у відтворенні художніх образів. Без сумніву, можемо продовжувати дослідження світу фразеологізмів у творчості Бориса Харчука. Адже саме у неповторних фразеологічних перлинах захований віковичний дух українського народу, його вміння критично поставитися до своїх недоліків і відобразити позитивні сторони життя, свої переживання і мрії [4, с. 7].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авксентьев Л. Г., Ужченко В. Д. Українська фразеологія. – Х. : Основа, 1990. – С. 104-112.
2. Баган М. П. Специфіка фразеологічної реалізації заперечення в українській мові // Мовознавство. – 2010. – №1. – С. 68-75.
3. Венжинович Н. Ф. Фразеологічна картина світу у творах Бориса Харчука // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка Сер. Літературознавство / За ред. М. Ткачука. – Тернопіль : ТНПУ, 2011 – Вип. 33– С. 290-295.
4. Гречанюк С. Харчук Б. М. «Межі і безмежжя» // Прапор. – 1989. – №9 – С. 7-9.
5. Панцьо С. Є. Фразеологія творів Бориса Харчука. Словник / Гол. ред. Панцьо С. Є. – Тернопіль : Джура, 2012. – 748с.
6. Ужченко В.Д. Фразеологія сучасної української мови: Навч. посіб. / В. Д. Ужченко. – К. : Знання, 2007. – 494 с.
7. Харчук Б. М. Твори: В 4т. / Упоряд. Б. Харчук. – К. : Дніпро, 1991. – 538 с.

Панчук В.

Науковий керівник – доц. Боднар В.Т.

СЮЖЕТНА ФУНКЦІЯ МАГІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ У РОМАНІ ГОФМАНА «МАЛЮК ЦАХЕС, НА ПРИЗВИСЬКО ЦИНОБЕР»

Твори і книги німецького письменника епохи романтизму Е.Т.А. Гофмана—це непередбачувані історії, це фантастичні образи, а світ поета—особливий і загадковий . Дослідження статті—сюжетна функція магічних предметів. Твір «Малюк Цахес,на прізвисько Цинобер» увесь пройнятий чарівністю. Гофман показав владу речей над людською психікою і розумом.

Мета статті—висвітлити фантастичне і реальне у повісті-казці «Крихітка Цахес ,на прізвисько Цинобер»; акцентувати увагу на внутрішньому світі людини.

Ернст Теодор Амадей Гофман—німецький письменник, художник, представник романтизму. Гофман—людина різнобічна,адже він ще і композитор (псевдонім Йоганн Крейслер).

Літературою Гофман зайнявся пізно. Найбільш значні збірники «Фантазії в манері Калло»(1814-1815), «Нічні розповіді в манері Калло» (1816-1817) і «Серапіонові брати» (1819 - 1821); повість-казка «Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер»; і два романи – «Еліксир диявола» і «Життєва філософія kota Мурра».До числа найбільш відомих оповідань Гофмана, що входили в згадані збірники, належать чарівна казка «Золотий горщик», новела «Майорат» і цикл музичних новел.

Гофман — письменник-романтик, якому властива «речовинність» і предметна конкретність. Якщо ж вчитатись, то можна зробити висновок,що роман складається з опису речей та їхніх функцій, і для цього відведена належна частина твору. «Отже , предметом зацікавлення Гофмана як наратора служить сфера не дієгезису , а мімезису» [1,с.93].

Е.Т.А.Гофман не лише літератор,але і художник,що сприймав світ одним із п'яти найважливіших чуттів—зором. А до того ж мав хорошу пам'ять – володів неабияким точним даром відтворення . Гофман – фантастичний поет, живописець ясновидець таємничих сил природи і духу. Основне в його описі—це внутрішня динаміка.

«Твір Гофмана—це справжній феєрверк фантастичних образів. І одним із таких образів є образ Цахеса» [2, с.22].

Уперше Малюк Цахес з'являється в експозиції. Він знаходиться в коробі, що набитий хмизом. Короб несе мати Цахеса—Ліза. І те, що можна було сприйняти за цурпалок дерева, було всього лиш потворним малюком,що схожий на роздвоєну редьку.